

- 3e Cadet de Vaux, De la taupe, de ses mœurs, de ses habitudes et des moyens de la détruire, 1803.
 4e Geoffroy Saint-Hilaire, Cours de l'Histoire naturelle des mammifères, 1829.
 5e Blasius, Naturgeschichte der Säugethiere Deutschlands, 1857.
 6e Brehms Tierleben, Dritte Auflage, 1890.
 » » Vierte » 1914.
 7e Demetrius Rossinsky, Der maulwurfsbau, Zoologische Jahrbücher Band XIII abt. Systematik 1900.
 8e Lionel E. Adams, A contribution to our knowledge of the Mole. Memoirs and Proceedings of the Manchester Literary and Philosophical Society, 1902—1903, vol 47.
 9e F. Dahl, Naturwissenschaftliche Wochenschrift, 1907.
 10e H. Reeker, Zur Naturgeschichte des Maulwurfs, Naturw. Wochenschrift, 1907.
 11e Lionel E. Adams, Some notes on the Breeding Habits of the Common mole, Mem. and Proc. Manch. Lit. and Phil. Soc., 1910, vol 54.
 12e Lionel E. Adams, Moles and Molehills, Nature, vol 83, 1910.
 13e W. P. Pycraft, The fortress of the Mole, Scientific American, Supplement, 1908.

Groningen.

J. BOTKE.

DE VELDUIL.

Asio accipitrinus.

HET is vreemd, dat sommige herinneringen, opgedaan in de eerste jaren van het menselijk leven, ondanks het weinig belangrijke, waaraan ze te danken zijn, onverflauwd blijven voortleven en dat de overvloed van indrukken, die doorlopend op den geest inwerken, niet in staat zijn, aan de duidelijkheid dier herinneringen ook maar eenige afbreuk te doen. Onbewust moeten die kleine gebeurtenissen toch diep hebben getroffen, moeten ze de voor indrukken zoo vatbare kinderziel geheel in beslag hebben genomen.

Na zooveel jaren zie ik nog voor me een ouderwetsche woning met ruim voorhuis en donkerbruin gelakte gang, alles heel, heel eenvoudig en in dat huis een besje, vriendelijk en vol grapjes voor de dorpsjeugd. 't Moet voor dat oudje een voldoening zijn geweest, dat ze bij de kinderen zoo goed stond aangeschreven; 't was het beste bewijs, dat de tijd, waarin ze van tooverij verdacht werd, voor goed voorbij was. 't Arme mensch zal er indertijd genoeg last van gehad hebben! Duidelijk staat me nog voor den geest, dat op het einde van de gang een groote, geelachtige vogel zat, den kop achterwaarts gebogen, den snavel tusschen de veeren verborgen, een echt toonbeeld van ellende. Uit medelijden had de man den armen vogel meegenomen en de vrouw deed al haar best het dier te verzorgen. 't Mocht niet baten; de hagelkorrels door een of anderen jager afgeschoten, hadden te diep gewond en enkele dagen later was het vaste plaatsje van den vogel onbezet.

Ik wist toen al, dat het dier een uil was, of eigenlijk een katuil. Dat de

naam katuil plaatselijk aan haast iedere uilensoort wordt gegeven, wist ik toen nog niet, maar later heb ik ransuil, kerkuil en steenuil als katuil hooren betitelen en het is niet gemakkelijk uit te maken, welke soort eigenlijk het meeste recht op dien naam heeft. Zonder twijfel is de door mij aangehaalde vogel een velduil geweest, de soort, die verreweg het meest in onze omgeving voorkwam. Zelfs nu nog is het zien van een velduil voldoende, me de kleine geschiedenis haarfijn voor den geest te tooveren.

Naderhand heb ik nog eens een velduil in gevangenschap aangetroffen, opgesloten in een veel te kleine kooi. 't Was een jong exemplaar, uitermate woest. Het dier kon bijten en krabben en met vleugels en pooten slaan om er bang van te worden. Ik weet niet meer, hoe het met dezen uil afliep; vermoedelijk is hij een langzamen, ellendigen dood gestorven. Eigenlijk was de vogel niets dan een stuk speelgoed voor de jongens en welke jongens zullen voldoende voedsel kunnen bemachtigen voor een steeds hongerigen muizen-verdelger? Gelukkig gaat 't er meer en meer uit, kinderen dergelijke geschenken te doen, maar in dien tijd was een uil immers „maar een uil“.

Later heb ik den velduil zeer dikwijls in het wild aangetroffen op woeste, eenzame plaatsen. De meeste kans op een uilenontmoeting heeft men tijdens het voor- en najaar op den trek, als een belangrijk aantal hier, voor enkele dagen slechts, verblijf houdt. Het blijft altijd een eigenaardige gewaarwording, het opjagen van een velduil. Vlak voor zijn voeten hoort men onverwachts een licht geritsel in de dichte plantenmassa en onmiddellijk daarop verschijnt een flinke, grootendeels geel- of bruinachtige vogel, die met ruimen wiekslag geheel geruischloos wegvlucht, laag over den grond. Ver vliegt de vogel dan gewoonlijk niet, maar als hij voor den tweeden keer wordt gestoord in zijn rust, begint hij tijdens het opgaan al te klimmen en op groote hoogte voortklappende, zoekt het dier een veiliger verblijf op.

Als broedvogel is de velduil niet zoo bijzonder zeldzaam, maar zijn liefde tot ongecultiveerde gronden doet hem dikwijls onopgemerkt blijven. Ik kan me haast ook geen uil indenken, vliegende boven golvende korenvelden en sappig-groene weilanden, maar toch komt het voor, dat deze vogel, gedwongen door de omstandigheden, dergelijke plaatsen gaat betrekken. Misschien is de keuze niet zoo slecht; bouwland vooral biedt meestentijds een prachtige schuilplaats aan, maar ik kan me niet voorstellen, dat zoo'n echte bewoner der wildernis zich daar thuis kan gevoelen, dat hij vrijwillig zijn van menschen verlaten gebied heeft geruild tegen zijn door greppels, slooten en hekken verdeelde nieuwe woonplaats. Aan den anderen kant is het wel gelukkig, dat ook de velduil zich aan de omstandigheden weet aan te passen; door de nog steeds heerschende, weinig ontziende ontginningswoede zou het dier zijn broedterrein anders veel te snel zien inkrimpen en verdwijnen. En de velduil is te interessant, om hem als broedvogel te moeten schrappen!

Juist als broedvogel heb ik van dezen uil het meeste te weten kunnen

komen; de doortrekkers blijven te kort, om ze ook maar eenigszins te kunnen bestudeeren. Maar als men eenmaal een nest weet te liggen, zij het dan ook maar bij benadering, dan weet men, waar men de vogels kan ontmoeten, iederen keer weer. Bovendien is immers het leven van elken vogel in den broedtijd het aardigst, het rijkst aan afwisseling. Wat beteekent in vergelijking daarmee het leven in den overigen tijd van het jaar, als elk dier slechts voor zich leeft, er uitsluitend aan denkt, zich zelf te voeden en alleen voor eigen veiligheid zorgt?

In den paartijd komen, ik zou haast zeggen, meer menschenlijke eigen-

Velduil broedend in de duinen van Texel.

Foto A. BURDET.

schappen te voorschijn, dan komt het familieleven tot zijn recht en nu is het familieleven van een velduil het bestudeeren ten volle waard.

't Is gewoonlijk niet moeielijk uit te vinden, waar ongeveer het nest moet zijn of zal komen. In Maart reeds kan men de uilen op vaste plaatsen aantreffen en nu mogen ze schijnbaar ver wegtrekken, den volgenden dag kan men ze bijna met alle zekerheid in hetzelfde gebied terug verwachten. Zoo kan het weken lang doorgaan, totdat de rollen verwisseld worden; 't is dan niet meer de uil, die door de menschen opgejaagd wordt, maar de vogel vliegt den indringer al van verre tegemoet en blijft boven hem omcirkelen. Dan kan men er bijna zeker van zijn, dat het broeden is aangevangen en dat het mannetje,

ter bescherming van het nest, scherp toezicht is gaan houden. Met schokkende vliegbewegingen is het dier komen aanzetten; niet 't minste geluid heeft zijn nadering verraden en dikwijls is het pas een donkere schaduw, die vlak langs de voeten voortglijdt, die de aandacht vestigt op den vogel zelf, even stil als die schaduw.

Zoo'n omvliegende velduil biedt een aardigen aanblik; de ingetrokken nek en de platte kop geven aan den romp een afgeknot voorkomen, wat nog versterkt wordt door de breede vleugels, die de volle lengte van den vogel bijna in beslag nemen. Rusteloos kan het dier de wieken soms op en neer slaan, tijden aaneen; dan weer blijven ze lang stil en drijft de vogel statig door het luchtruim, nu en dan stilstaande, den kop voorover gebogen en zóó kalm de heele situatie overziende. Bij dat rondrijven komen de vleugels prachtig uit; het licht schemert wazig door de uitgespreide geelachtige slagpennen en de donkerbruine, bijna zwarte dwarsbanden steken scherp af. Het aspect van zoo'n velduil doet me, door vorm en door kleuren, steeds aan een reusachtigen vlinder denken.

Zoolang er nog geen direct gevaar is, blijft de vogel zeer kalm, maar hoe meer men de nestplaats nadert, hoe onrustiger de uil wordt. Hij komt lager en lager en strijkt plotseling snel neer; met woest slaande vleugels, zonder zich ook maar één voet te verplaatsen, blijft het angstige dier den gevreesden indringer aanstaren, om even later snel op hem aan te vliegen en het spel, nu op kleiner afstand, te herhalen.

Zoodra het mannetje zich aldus gaat gedragen, kan men er zeker van zijn, niet ver meer van het nest verwijderd te zijn en het is dan geraden scherp uit te kijken; men heeft dan kans het wijfje op het nest aan te treffen. De arme uilenvrouw heeft al lang gemerkt, dat het niet pluis was in haar omgeving en ze heeft zich tot de vlucht gereed gemaakt, wacht evenwel het laatste oogenblik af, haar voornemen ten uitvoer te brengen. Steeds ontdekte ik den vogel met den rug naar me toegekeerd, achterwaarts kijkende naar den gevreesden vijand. 't Gelukt dan dikwijls, het dier voor eenige oogenblikken goed op te nemen, maar onwillekeurig schenkt men de meeste aandacht aan den kop. Zoo'n uilenkop is ook iets heel bijzonders; die ronde, onbewegelijke, heldergele oogen, dat kleine snavelkje, bijna onder de veeren verborgen en het cirkelronde van het geheel, doen meer aan den kop van een kat dan aan dien van een vogel denken. Van de kleine oorpluimen bemerkt men bijzonder weinig; als regel zijn die ingetrokken. 't Is waarlijk geen wonder, dat het volk het dier „katuil" gedoopt heeft!

Met een paar forsche vleugelslagen, zooforsch, dat er soms een slagpen achter blijft, vliegt de uil op en voegt zich bij het mannetje. Ziet men de vogels zoo bijeen, dan loopen meteen de verschillen tusschen de beide geslachten in het oog. Het wijfje is iets grooter, maar aanmerkelijk donkerder, zoo zelfs, dat bij haar het bruinachtige de overhand heeft, terwijl het mannetje veel meer geel lijkt.

Ook is er onderscheid in het geluid der beide vogels; het „mau“ van het wijfje klinkt verreweg het zwaarst. Niet altijd wordt dat kattengeluid voortgebracht, vooral de vrouwelijke velduil laat dikwijls een helder „wèk, wèk, wèk“ hooren. Dan hebben de vogels nog een ander geluid, zooiets als een hard tikken, veroorzaakt door het klappen van den onder- tegen den bovensnavel. De jongen brengen hetzelfde geluid voort, maar evenals de ouden, alleen in tijden van gevaar.

Het nest is een ondiep, eenvoudig gevoerd kuultje en de eieren, ovaalrond van vorm, zijn zuiver wit. 't Aantal eieren loopt nog al uiteen; zelf heb ik voltallige legsels aangetroffen met tusschen vier en negen stuks. De voedselvoorraad schijnt daar nog al invloed op te hebben.

Aardiger is het een nest met jongen te vinden. Bij geen enkele vogelsoort is mij zooveel verschil in grootte bekend; de eerstgeborene half volwassen, 't witte jeugdkleed reeds lang ontgroeid, de jongste pas uit den dop of heel vaak nog in het ei. Lui ligt zoo'n heele familie door en over elkaar, maar de grootste exemplaren wenden geen oog van den indringer af, zonder zich evenwel te verstouten een aanvallende houding aan te nemen.

Voorals des morgens is men dikwijls in de gelegenheid, voedselresten bij het nest aan te treffen. Velduilen zijn uitmuntende jagers, de jongen zijn bijzonder hongerig, maar toch wegen die twee omstandigheden niet tegen elkaar op.

Drie, vier, zelfs vijf muizen, zoowel huis- als veldmuizen, blijven als overschot liggen, dikwijls met half afgevreten kop. In den loop van den dag verdwijnt de voorraad dan wel weer door de gulzige kelen.

Bovendien wordt er overdag ook gewoonlijk nieuwe voorraad aangebracht; de velduil schuwt het daglicht niet, wordt er niet door tot ledigheid gedwongen. Zelfs op hel-zonnige zomerdagen heb ik dezen uil jagende gezien, laag boven den grond vliegende, en bij zoo'n gelegenheid heb ik hem eens een graspieper zien grijpen.

Wie in de gelegenheid is, velduilen te bespieden, moet wel gauw tot de overtuiging komen, dat de bewering, dat deze vogels bij helder licht zoo goed als verblind zijn, van allen grond ontbloot is. In dat opzicht vormen zij een schakel tusschen de meeste uilen en de dagroofvogels, jagen meer nog bij helder licht dan het steenuiltje, dat ook al een halve dagvogel is en laten den ransuil, die zich pas tegen zonsondergang laat zien, ver achter zich.

Jonge Velduilen. Foto A. BURDET.

Onze zangvogels, die het steenuiltje ontzettend kunnen tergen, laten den velduil wel met rust, maar grootere vogels, wulpen, grutto's, meeuwen en sterntjes vooral kunnen woedend op hem aanschieten en ze kunnen het hem soms werkelijk lastig genoeg maken. Bij de eerstgenoemde vogels kan het zijn ter bescherming van de jongen, maar de sterntjes, die hun jongen soms een paar uur gaans van het uilengebied hebben en zich met een blank vischje in den bek daarheen reppen, vallen alleen aan, gedreven door aangeboren haat tegen al wat uil is. Dikwijls wijken ze daartoe van den rechten weg af en verspillen een vijf of tien minuten met telkens fel neer te stooten, zonder het vischje evenwel prijs te geven. Gewoonlijk trachten de aangevallen vogels zich in veiligheid te brengen, door hooger en hooger te klimmen en is de jacht geëindigd, dan passen ze een aardig middel toe om snel te dalen. De vleugels worden daartoe benedenwaarts gebogen, zoodat de punten elkaar aanraken en met een geluid als van snel druppelend water, is de begane grond in een oogenblik bereikt. Diezelfde vlieg oefening wordt ook dikwijls uitgevoerd, als het nest gevaar loopt, als de oude vogels zich op een of ander hoog plekje neerzetten om van daar af elke beweging te bespieden.

Geheel ongevaarlijk is de velduil trouwens niet voor onze grootere vogels, en bij een nest met volwassen jongen vond ik eenmaal de helderroode pooten en de aardig gestreepte veeren van een tureluur. Wie een goed idee wil verkrijgen van het uilenvoedsel, peutere maar eenige ballen na, die gewoonlijk bij het verjagen van den vogel, of nog beter, bij het nest wel te vinden zijn. Men zal dan zien, welk een belangrijk deel muizenhaar en -beenderen daarin vormen.

In de Schotsche Laaglanden is een kwart eeuw geleden gebleken, hoe flink de velduil kan meehelpen in het bestrijden van een muizenplaag. De veldmuizen hadden zich daar schrikbarend vermenigvuldigd en de aangerichte schade nam hand over hand toe. Toen kwamen de uilen ter hulp; het getal der broedvogels werd aanmerkelijk grooter — doortrekkers moeten zich daar gevestigd hebben, aangelokt door de voedselvoorraad — en er werden nesten aangetroffen, die een dozijn eieren bevatten. De veldmuizen hebben werkelijk het onderspit moeten delven, maar de vermindering der knaagdieren had den dood van menigen uil tengevolge. Lang niet alle muizenjagers waren zoo verstandig, wildrijker jachtterrein op te zoeken. De oorzaak van de muizenplaag werd algemeen toegeschreven aan het wegschieten der uilen door de jachttopzieners. Ongestraft kan men gewoonlijk niet in de natuur ingrijpen!

Van al de inlandsche broedvogels geloof ik, dat de velduil de moedigste is. 't Gebeurt niet dikwijls, dat een mensch werkelijk wordt aangevallen door een vogel, maar van zulk driest optreden van dezen uil zijn me verschillende voorbeelden bekend. Komen er meerdere personen in de nestomgeving, dan gedraagt de vogel zich veel kalmer, alsof hij dan van zijn onmacht overtuigd was.

Een zeldzaam sterk staaltje van uilenmoed beleefde een Engelschman, die in ons land een velduil bij het voederen wilde fotografeeren. Op een zeer eenzame

plaats, ver van elk menschelijk leven, had de man zich bij een nest verstoppt en toen hij even voor den dag moest komen om iets aan zijn toestel te veranderen, schoot de woedende vogel herhaaldelijk op hem aan, zoo erg, dat hij een paar bloedende wondjes aan het achterhoofd en een paar vinnige krabben over zijn hand opliep.

Ook van andere zijde is me beweerd, dat de velduil zóó ruw op een mensch kan neerschieten, dat men het idee krijgt een flinke oorvijg te ontvangen. Maar het vele nut van dezen vogel in aanmerking nemende, kan men hem die kleine ongemanierdheid gerust vergeven.

Haarlem.

J. DRIJVER.

DE SMARAGDHAGEDIS.

(*Lacerta viridis* L.)

(Zie „De Levende Natuur”, Jaargang XVIII, No. 20.)

even hagedissen waren in November 1913 den winterslaap ingegaan, verscholen in de rots in onzen tuin, die in December met sparretakken losjes werd gedekt.

Den 29 Maart 1914, een prachtigen lentedag, vertoonden zich twee hagedissen en wel juist degene, die zich het meest aan ons gewend hadden. De eene Fafner genoemd, scheen niets vergeten. Hij liet zich dadelijk opnemen en nam een paar meelwormen uit de hand aan, echter zonder groote eetlust. De andere was aanvankelijk erg schuw.

Den 31sten Maart verschenen nog 4 hagedissen, die alle in den beginne erg schuw waren en slechts van uit de verte toegeworpen meelwormen wilden aannemen. Op 5 April verscheen ook de zevende hagedis, zoodat het geheele gezelschap dat den winterslaap was ingegaan, weer compleet was. Alle zagen er zeer bemodderd uit, doch al spoedig, tusschen 15 en 20 April, had de eerste vervelling plaats. Vermelding verdient, dat bij geen enkel exemplaar eenige vermagering als gevolg van den winterslaap viel te constateeren, alle zagen er even welgedaan uit als in den herfst van 1913. Na de eerste vervelling kwam het bruiloftspakje voor den dag en begonnen de hofmakerij en de vechtpartijen tusschen de mannetjes onderling. Wij konden daardoor met zekerheid geslachten onderkennen en nu bleek: 1o. dat niet alle mannetjes een blauwe keel hadden, maar slechts 2 van de 4; 2o. dat van de 3 wijfjes, één een blauwe keel had, die in felheid van kleur zelfs die der mannetjes overtrof. Niettegenstaande de opgewondenheid, waarin de paringsdrift de dieren bracht, keerde toch de vertrouwelikheden tot ons zeer spoedig terug. Bij het eene individu iets spoediger dan bij het andere, doch zonder dat het geslacht daarop invloed scheen te oefenen. Het komt ons dus voor, dat bij de hagedissen van een goed geheugen kan gesproken worden, dat bij het eene individu beter ontwikkeld is dan bij het andere. Fafner, die zich ook in andere opzichten de slimste toonde, bleek niets vergeten te hebben en was dadelijk na den winterslaap weer even mak als voorheen.

Al spoedig viel er bepaalde voorkeur waar te nemen van paartjes voor elkander en met niet te miskennen trouw en teederheid was vooral een paartje onafscheidelijk waartusschen zelfs geen voedseljalousie heerschte. Zooals verloofde menschen arm in arm uit wandelen gaan, hebben ook hagedissen een wijze om van hunne aanstaande echtvereeniging kennis te geven. Het mannetje neemt namelijk den staart van het wijfje in zijn bek en laat zich zoo overal door haar meeslepen. Dat bij plotselinge heftige bewegingen de staart der ega groot